

I grenseland mellom personvern og ytrings-frihet

(NTB - Ivar Johansen): I mengden av bøker som er kommet ut i år om den annen verdenskrig og den tyske okkupasjon av Norge, er det enkelte som kaster nytt og interessant lys over det som skjedde her i landet i de dramatiske årene, bøker som gir ny og verdifull innsikt i sentrale aktørers roller og opptreden.

Det gjelder blant annet Nils Johan Ringdals «psykobiografi» om Quislings «justisminister» Sverre Riisnæs, der forfatteren har gått lenger i nærgående skildring av en av okkupasjonstidens mest sentrale personer enn det som har vært vanlig i norsk krigslitteratur.

En interessant side ved utgivelsen av denne boken er at Riisnæs' slektninger forsøkte å hindre at boken ble gitt ut. Gjennom familiens advokat ble Aschehoug Forlag truet med rettslige skritt hvis boken ble gitt ut, blant annet ved å henvis til den taushetsplikt forfatteren hadde overfor Riksarkivet ved bruk av kildemateriale derfra. Forlaget etterkom ikke anmodningen, og boken har fått en god mottagelse i opinionen og i pressen. Riisnæs' slektninger har etter utgivelsen ikke iverksatt sin trusel om rettsak.

«Jeg er selvsagt glad for at det ikke blir noen rettsak om boken og for at jeg slipper den belastning en slik sak ville være, sier Ringdal til NTB. — På den annen side tror jeg mange, både forskere og arkivfolk, ville være interessert i å få en rettslig avklaring på hvor grensen mellom ytringsfriheten og personvernet går i slike saker. Jeg har selv gjort et forsøk på å flytte grenser når det gjelder omtale av personer som sto sentralt i det offentlige liv under okkupasjonen. Dette ser ut til å være godtatt, og det er jeg selvsagt glad for. Men det vil ennå være uklarhet om hvor grensene går, en usikkerhet som alle forskere i okkupasjonshistorien fortsatt må leve med.

Ytringsfriheten

Ringdal har i stor grad benyttet materiale i Riksarkivets landssvikarkiv som grunnlag for sin bok. For å få adgang til dette og en del annet materiale har han, på samme måte som andre forskere må gjøre, måttet undertegne en erklæring der han forplikter seg til ikke å bruke dette materiale på en slik måte at det kan «skade, krenke eller såre noen identifiserbar person». Her er det altså lagt sterk vekt på personvernet, og dette har åpenbart for endel forskere virket hemmende ved beskrivelsen av enkeltpersoners holdning og opptreden under okkupasjonen. Mange har følt det som et bånd på ytringsfriheten.

Ingen sensur

Riksarkivar John Herstad sier til NTB at Riksarkivet ikke foretar noen vurdering av de arbeider

forskere utfører på grunnlag av utlånt materiale.

«Vi er ingen sensurinstans, sier han. — Forskerne må forholde seg til det gjeldende lovverk, blant annet injurielovgivningen, når de skal offentliggjøre sine arbeider. De har sine fagetsiske normer å holde seg til når grensene skal trekkes for hva som kan komme på trykk, og dette fungerer godt.

Riksarkivaren mener at Riksarkivet følger en liberal praksis ved utlån av sitt materiale. I internasjonal sammenheng ligger vi godt an, selv om jeg vet at det er nyanser i oppfatningen av vår praksis blant norske forskere, sier han.

Skjulte intervjuer

Som kjent har NRK-Radio foretatt intervjuer med to av de mest sentrale Nasjonal Samling-lederne under krigen, Sverre Riisnæs og generalsekretæren i NS Rolf Fuglesang. Disse opptakene ligger i radioens historiske arkiv, men NRK har forpliktet seg til ikke å offentliggjøre dem uten at slektningene til de to herrer har gitt sitt samtykke. Programredaktør Tor Fuglevik sier til NTB at NRK føler seg bundet av dette løftet.

«For oss er det viktig at vi har sikret dette materialet for ettertiden og at vi dermed har gjort vår samfunnsplikt. Men før eller senere må det vel bli sendt, sier han.

En av dem som har fått anledning til å høre disse intervjuene er historikeren Øystein Sørensen som har skrevet boken «Hitler eller Quisling», også det en av årets bøker som gir ny viten og innsikt i okkupasjonshistorien. Sørensen innser at familien til ledende norske nazister helst vil ha ro omkring disse sakene, men både Riisnæs og Fuglesang spilte så sentrale roller under okkupasjonen at det vil være både uriktig og umulig å skjemme dem.

«Jeg kan dessuten ikke forstå at slektningene til de to kan ha noen interesse av å hindre at disse intervjuene blir sendt i radio. De to NS-lederne gir sin egen versjon av det de har vært med på. Det er i stor grad en skjønning, og ikke kan jeg begripe at det vil skade dem eller deres ettermæle om de blir sendt, sier Sørensen.

«Justisminister» Sverre Riisnæs i full NS-uniform i sine velmaks-dager. (NTB-arkiv)